

Eduskunnan talousvaliokunta
TaV@eduskunta.fi

Lausuntopyyntö 6.2.2024

HE 102/2023 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista annetun lain sekä vesi- ja energiahuollon, liikenteen ja postipalvelujen alalla toimivien yksiköiden hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan talousvaliokunta on pyytänyt Kilpailu- ja kuluttajavirastolta (KKV) lausuntoa hallituksen esityksestä julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista annetun lain sekä vesi- ja energiahuollon, liikenteen ja postipalvelujen alalla toimivien yksiköiden hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista annetun lain muuttamisesta. Kilpailu- ja kuluttajavirasto toteaa lausuntonaan seuraavan.

KKV pitää erityisen tärkeänä hankintojen valvonnan ajalliseen toimivaltaan liittyvää 141 §:n 2 momentin muutosehdotusta, jolla pidennetään virastolle asetettua määräaika markkinaoikeudelle tehtävän esityksen osalta. Muutos parantaa KKV:n mahdollisuuksia toteuttaa tehtävänsä hankintojen valvojana.

KKV on valvonut julkisia hankintoja vuodesta 2017 lähtien. KKV voi puuttua lainvastaisiin menettelyihin joko hallinnollisella ohjauksella tai tekemällä esityksen markkinaoikeudelle seuraamusten määräämiseksi. Markkinaoikeus esityksen tekeminen on mahdollista ainoastaan EU-kynnsarvot ylittävissä lainvastaisissa suorahankinnoissa. Voimassa olevan hankintalain 141 §:n mukaan KKV:n tulee tehdä seuraamuksia koskeva esitys markkinaoikeudelle kuuden kuukauden kuluessa hankintasopimuksen tekemisestä. Kilpailu- ja kuluttajaviraston selvittämistoimenpiteet katkaisevat vanhentumisaajan kulumisen, jolloin se alkaa kulua uudelleen alusta. Määräaika on osoittautunut käytännön valvontatyössä liian lyhyeksi.

KKV toteaa, että usein laittomista suorahankinnoista ei ole tehty kirjallista hankintapäätöstä tai kirjallista hankintasopimusta. Virasto, muut potentiaaliset tarjoajat ja kansalaiset saavat tiedon suorahankinnoista ja olennaisista sopimusmuutoksista tyypillisesti vasta viiveellä, jolloin KKV:lle asetettu kuuden kuukauden määräaika on usein jo ehtinyt kulua siinä vaiheessa, kun epäilty lainvastaisuus tulee valvojan viranomaisen tietoon. Tällaisissa tapauksissa KKV:llä ei siten ole mahdollisuutta aloittaa selvittämistoimenpiteitään voimassa olevan määräajan puitteissa ja katkaista määräajan kulumista, jolloin ainoaksi mahdolliseksi puuttumiskeinoksi jää hallinnollisen ohjauksen antaminen. Hallinnollista ohjausta, kuten huomautuksen antamista, ei puolestaan voida pitää kaikissa tapauksissa riittävänä ja tehokkaana seuraamuksena. Viraston valvontatoiminnossa on tullut vastaan myös tilanne, jossa hankintayksikkö on käyttänyt lyhyttä määräaika hyväksi lykkäämällä hankintasopimuksen täytäntöönpanoa kuuden kuukauden ajan tarkoituksenaan estää valvojan viranomaisen tehokkaat puuttumiskeinot.

KKV toteaa, että etenkin laajoissa ja monimutkaisissa asioissa tosiseikkojen riittävä selvittäminen ja asianosaisten kuuleminen vievät merkittävän osan

selvitystoimenpiteiden alkamisen jälkeen kuluva määräajasta. Määräajan riittämättömyys korostuu tapauksissa, joissa hankintayksikkö on laiminlyönyt hankintoihin liittyvän sopimushallintansa ja hankintayksikön toiminnassa on muutoinkin laajoja puutteita hankintalain noudattamisen suhteen. Tällaisissa tilanteissa hankintayksiköillä on myös vaikeuksia toimittaa asian selvittämiseksi pyydettyjä tietoja kohtuullisessa ajassa. Valvontatoiminnassa saatujen kokemusten perusteella määräaikoja koskeva sääntely ei jätä KKV:lle riittävästi aikaa huolellisen oikeudellisen arvioinnin tekemiselle ja hallintopäätöksen valmistelulle kaikissa sellaisissa asioissa, joissa on tarpeen tehdä esitys markkinaoikeudelle seuraamusten määräämiseksi.

Laittomat suoramääräykset ovat merkittäviä hankintalain rikkomuksia ja viraston keskeisimpiä valvottavia asioita. KKV katsoo, että pidentämällä määräaikaa nyt ehdotetun mukaisesti parannetaan KKV:n mahdollisuuksia puuttua tehokkaasti EU-kynnysarvot ylittäviin lainvastaisiin suoramääräyksiin. Lisäksi muutoksella mahdollistetaan riittävä aika selvitystoimenpiteille, huolellisen oikeudellisen arvioinnin tekemiselle, hallintopäätöksen valmistelulle sekä hankintayksikön kuulemiselle myös tavanomaista laajemmissa valvonta-asioissa. KKV toteaa, että edellä mainitut seikat ovat tärkeitä myös hankintayksikön oikeusturvan kannalta.

Oikeusvarmuuden ja hankintapäätöksen pysyvyyden osalta KKV korostaa, että viraston on mahdollista tehdä markkinaoikeusesitys ainoastaan EU-kynnysarvot ylittävissä laittomissa suoramääräyksissä, eli siis arvoltaan merkittävässä määrin, joita ei ole lainkaan kilpailutettu ja joille ei ole olemassa hankintalaissa tarkoitettua suoramääräysperustetta, ja sopimusmuutostilanteissa, joissa hankintasopimusta on hankintalain vastaisesti muutettu olennaisella tavalla. Valvovan viranomaisen määräaikojen pidentäminen ei siten vaikuta oikeusvarmuuteen kaikkien hankintayksikön tekemien hankintasopimusten osalta. KKV toteaa lisäksi, että se ei voi tehdä esitystä markkinaoikeudelle seuraamusten määräämiseksi, jos hankintayksikkö on tehnyt hankinnasta 131 §:ssä tarkoitetun suoramääräyksen ilmoituksen eikä ilmoitus ole ilmeisen puutteellinen tai virheellinen. Hankintayksikkö voi siten halutessaan suoramääräysilmoituksen julkaisemalla saavuttaa oikeusvarmuuden suhteellisen nopeasti ja yksinkertaisella tavalla. Ilmoituksen julkaiseminen lisää samalla julkisten hankintojen avoimuutta.

Luonnoksen muiden muutosehdotusten osalta KKV toteaa pitävänsä ehdotettuja teknisiä korjauksia ja täydennyksiä hankintalakiin ja erityisalojen hankintalakiin perusteltuina ja kannatettavina näiden lakien selkeyttämiseksi ja yhteensovittamiseksi EU-säädösten kanssa. Hankintalakien selkeys helpottaa hankintayksiköiden hallinnollista taakkaa ja tekee hankintoihin osallistumisesta yrityksille helpompaa ja houkuttelevampaa.

KKV huomauttaa lisäksi, että hallituksen esityksen sivulla 12 olevan lakiehdotuksen 141 §:n muotoilu poikkeaa sivun 16 rinnakkaistekstin ehdotuksesta.

Elisa Haatainen
tutkimuspäällikkö